

REPUBLIKA HRVATSKA
ODBOR ZA ETIKU U ZNANOSTI
I VISOKOM OBRAZOVANJU

IZVJEŠTAJ O RADU
ODBORA ZA ETIKU U ZNANOSTI I VISOKOM OBRAZOVANJU

od rujna 2014. godine do siječnja 2016. godine

REPUBLIKA HRVATSKA
ODBOR ZA ETIKU U ZNANOSTI
I VISOKOM OBRAZOVANJU

Akademik Vlatko Silobrčić
Tomašićeva 11
10 000 Zagreb
tel./faks: 01/ 461 43 23
mobilni: 091 461 43 23
e-adresa: vsilobrc@hazu.hr

Zagreb, 1. veljače 2016. godine

Gospodin
akademik Željko Reiner,
predsjednik,
Hrvatski sabor
Trg sv. Marka 6
10 000 Z a g r e b

Predmet: Izvještaj o radu Odbora za etiku u znanosti i visokome obrazovanju RH od rujna 2014. godine do siječnja 2016. godine

IZVJEŠTAJ

1. UVODNE NAPOMENE

Postoji diskontinuitet u radu prethodnoga Odbora za etiku u znanosti i visokome obrazovanju RH (dalje: Odbor) i novoimenovoga Odbora o radu kojega govori Izvještaj. Naime, posljednja je sjednica prethodnoga saziva Odbora održana 23. studenoga 2009. godine. Predsjednik toga Odbora, prof. dr. sc. Vedran Katavić, uputio je dopis Hrvatskome saboru 11. travnja 2011. godine, u kojem je podnio svoju ostavku. Zbog tih se okolnosti, posljednji Izvještaj Odbora Hrvatskome saboru odnosio na 2008. i 2009. godinu.

Hrvatski je sabor tek na sjednici održanoj 6. lipnja 2014. imenovao novi Odbor. Dakle, Odbor nije djelovao od posljednje njegove sjednice (23. studenoga 2009. godine), tj. u godinama 2010., 2011., 2012. i 2013. pa za te godine nije bilo izvještaja. Zato ovaj Izvještaj uključuje rad Odbora od rujna 2014. do 31. 12. 2015. godine (u tom je razdoblju novoimenovani Odbor djelovao).

REPUBLIKA HRVATSKA
ODBOR ZA ETIKU U ZNANOSTI
I VISOKOM OBRAZOVANJU

2. SASTAV ODBORA

Hrvatski je sabor imenovao ove članice i članove Odbora: prof. dr. sc. Josip Baloban (Katolički bogoslovni fakultet, Zagreb); prof. dr. sc. Andreja Brajša-Žganec (Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb); prof. dr. sc. Ines Kersan-Škabić (Fakultet ekonomije i turizma „dr. Mijo Mirković“, Pula); dr. sc. Ljiljana Kolečnik (Institut za povijest umjetnosti, Zagreb); dr. sc. Jelena Macan (Institut za medicinska istraživanja i medicinu rada, Zagreb); prof. dr. art. Enes Midžić (Akademija dramske umjetnosti, Zagreb); akademik Vlatko Silobrčić (u mirovini); dr. sc. Nenad Starc (Ekonomski institut, Zagreb); dr. sc. Ivica Vilibić (Institut za oceanografiju i ribarstvo, Split).

Na svojoj konstituirajućoj sjednici, članice i članovi Odbora izabrali su akademika Vlatka Silobrčića za predsjednika i prof. dr. art. Enesa Midžića za njegova zamjenika.

3. DJELOVANJE ODBORA

Odbor se sastajao svaki mjesec, osim kolovoza i prosinca. Tako je, u izvještajnom razdoblju, bilo ukupno 13 sjednica koje su u pravilu trajale do dva sata. Ustaljeni dnevni red sjednica bio je:

1. usvajanje dnevnoga reda;
2. usvajanje zapisnika prethodne sjednice;
3. pojedinačni predmeti;
4. proaktivno djelovanje Odbora (prvi put na 4. sjednici, 16. siječnja 2015. godine);
5. ostalo.

Samo smo povremeno tome dnevnom redu dodavali točke u kojima su se rješavala posebna ili dodatna pitanja (npr. putovanja i izvještaji o njima, pitanje financiranja i slično).

Na prvoj sjednici ovoga Odbora, osim konstituiranja, stavili smo na dnevni red i saslušali izvještaj prof. dr. sc. Vedrana Katavića, predsjednika Odbora u prethodnom sazivu, o radu toga Odbora do njegove ostavke. Po njegovu izvještaju, znatan je problem u radu Odbora potjecao od njegovih nejasno definiranih ovlasti. Tomu je doprinijelo i nepoznavanje uloge Odbora te često zanemarivanje te uloge u sustavu znanosti i visokoga obrazovanja RH. Prof. Katavić iznio je brojne svoje inicijative koje su redovito nailazile na otpor i neuvažavanje. Jedna od inicijativa koja je imala rezultata bilo je sudjelovanje Odbora u osnivanju Europske mreže ureda za znanstvenu čestitost (ENRIO). O tome odboru pogledajte na str. 6.

Na toj sjednici Odbora, raspravljali smo i o Poslovniku i utvrdili da pojedinačne rasprave ne moraju ulaziti u zapisnike, osim kad to zatraži članica/član Odbora. Na sjednicama će se snimati cijeli tijek sastanka i taj fonogram mogu preslušavati članice i članovi Odbora.

Članice i članovi Odbora potpisali su Izjavu o povjerljivosti i nepostojanju sukoba interesa. Zaključili smo da bi trebalo omogućiti održavanje sjednica Odbora videokonferencijama, o čemu će trebati dopuniti Poslovnik o radu Odbora.

Na prvoj sjednici bilo je riječi i o prioritetnim akcijama Odbora. Jedna je od odluka bila da će, radi djelotvornog sudjelovanja njegovih članica i članova u radu, na mrežnoj stranici Agencije

REPUBLIKA HRVATSKA

ODBOR ZA ETIKU U ZNANOSTI

I VISOKOM OBRAZOVANJU

za znanost i visoko obrazovanje (dalje AZVO) moći vidjeti sve pripremljene dokumente sedam dana prije svake sjednice Odbora.

Zaključili smo i da bi sve ustanove u sustavu znanosti i visokoga obrazovanja u RH trebale imati etička povjerenstva. Time bi se omogućilo da se poštuje odredba u Kodeksu Odbora koja propisuje da ta povjerenstva moraju imati kodekse usklađene sa Kodeksom Odbora.

Za drugu smo sjednicu ovoga Odbora zamolili predstavnike Hrvatske zaklade za znanost, (predsjednika akademika Darija Vretenara i zamjenika predsjednika Upravnog odbora, prof. dr. sc. Dejana Ajdukovića) da nam se pridruže u raspravi o etičnosti natječajnih postupaka Hrvatske zaklade za znanost. Dvojica predstavnika Zaklade opsežno su obrazložili zakonitosti i etičnost natječajnih postupaka Zaklade. Pisani izvještaj o tome dio je zapisnika te sjednice. Odbor je primio na znanje njihova obrazloženja.

3.1. DOPUNE ETIČKOG KODEKSA I POSLOVNIKA O RADU

Na nekoliko početnih sjednica Odbora zaključili smo da je potrebno, zbog učinkovitijeg djelovanja, dopuniti Kodeks i Poslovnik o radu Odbora. Dopune su opisane dalje u ovome tekstu. Pročišćene inačice obaju dokumenata mogu se naći na mrežnoj stranici AZVO-a (www.azvo.hr), pod naslovom Odbor za etiku u znanosti i visokom obrazovanju.

3.1.1. KODEKS

U Kodeksu smo dopunili članak 7. koji govori o odgovornosti ustanova u sustavu. Svi su dodatci u tom članku ovdje navedeni u kurzivu.

Prva rečenica toga članka sada glasi: „Ustanove u sustavu obvezne su precizno i nedvosmisleno odrediti pravila, propise i postupke te dužnosti i odgovornosti svih uključenih, kojima se u skladu s Ustavom, zakonom, pravom i ovim Kodeksom, uređuju pitanja suzbijanja diskriminacije, sukoba interesa i drugih akademski nečasnih ponašanja. Preostali tekst prvoga odjeljka ostaje nepromijenjen.

Ustanove u sustavu dužne su rješavati pitanja povreda Kodeksa, kao i svih pojava diskriminacije, sukoba interesa i drugih akademski nečasnih ponašanja, primarno putem etičkih povjerenstava organizacijske jedinice u kojoj se moguća kršenja pojavljuju (npr. fakultet, institut).

Pri utvrđivanju mogućih kršenja Kodeksa poštivat će se hijerarhiski red postupanja u kojem se predmet prvotno razmatra pri stalnim ili privremenim etičkim povjerenstvima/tijelima organizacijske jedinice u kojoj se moguće kršenje pojavljuje (npr. fakultet, institut).

Sljedeća su stepenica etička tijela više organizacijske jedinice (npr. sveučilišta, veleučilišta), a završna je stepenica Odbor za etiku u znanosti i visokom obrazovanju.

Odbor/povjerenstvo završit će pokrenuti postupak u roku od tri (3) mjeseca od zaprimanja potpune dokumentacije.

REPUBLIKA HRVATSKA
ODBOR ZA ETIKU U ZNANOSTI
I VISOKOM OBRAZOVANJU

3.1.2. POSLOVNIK

Dodali smo dva nova članka 9a. i 9b.:

9a. Predsjednik Odbora može, u iznimnim slučajevima, odlučiti o održavanju sjednice Odbora i bez nazočnosti većine članova Odbora, s time da odsutni članovi odbora glasuju telefonski, telefaksom odnosno elektroničkom poštom.

Član Odbora koji glasuje u skladu sa stavkom 1. ovoga članka, smatra se nazočnim sjednici Odbora.

Odluka Odbora donesena u skladu sa stavkom 1. ovoga članka, verificira se na idućoj sjednici Odbora.

9b. Sjednica Odbora može se održati putem videokonferencije.

Održava li se sjednica putem videokonferencijske veze, smatra se da se vodi među nazočnim osobama te se o odluci glasuje usmeno.

Odluka donesena na videokonferencijskoj sjednici ima istu snagu kao da su odsutni članovi Odbora, koji su glasovali preko videoveze, fizički nazočili sjednici.

U Poslovniku u članku 10, upisali smo rečenicu: „Dnevni red sjednice predlaže se pisano uz poziv na sjednicu. Članovi odbora mogu predlagati promjenu dnevnog reda na samoj sjednici“.

U članku 11. dodali smo rečenicu: „U svom radu Odbor će uzimati u obzir, na odgovarajući način, etičke kodekse institucija u sustavu, posebice u predmetnim slučajevima“.

U članku 16. upisana je rečenica: „Za donošenje pravovaljanih odluka potrebna je većina članova Odbora, osim u slučajevima kad je ovim Poslovnikom drugačije utvrđeno“.

3.2. POJEDINAČNI PREDMETI

Na ukupno 12 održanih sjednica, Odbor je raspravljao o 43 zaprimljena predmeta. Neki od tih predmeta bili su na dnevnome redu više sjednica (Tablica 1).

Tablica 1. Broj zaprimljenih, riješenih i nedovršenih predmeta na dan 28. siječnja 2016.¹

Zaprimljeni predmeti	Riješeni predmeti	Nedovršeni predmeti	Predmeti raspravljani na sjednicama 1 - 3 puta	Predmeti raspravljani na sjednicama više od 3 puta
20	12	8	16	3

¹ Napomene

- Odbor je slao požurnice zbog šutnje ustanove čije očitovanje se tražilo.

- Odbor je na sjednicama raspravljao prosječno tri do četiri pojedinačna predmeta

REPUBLIKA HRVATSKA
ODBOR ZA ETIKU U ZNANOSTI
I VISOKOM OBRAZOVANJU

U skladu sa svojim ovlastima, Odbor je poticao osobe i tijela uključena u te predmete da što prije donesu zaključke i postupe u skladu s njima. Kao što je jasno iz Zakona o znanosti i visokom obrazovanju, Kodeksa i Poslovnika o radu, Odbor nema izvršnih ovlasti nego samo izriče svoja mišljenja i upućuje Etička povjerenstva institucija u znanosti i visokom obrazovanju RH da donose i primjenjuju svoje odluke.

U svim je pojedinačnim primjerima mogućih etičkih prijestupa Odbor najprije tražio očitovanje Etičkog povjerenstva ustanove u kojoj se sumnja na prijestup. Na temelju mišljenja Etičkog povjerenstva uključene ustanove, Odbor je donosio svoja mišljenja i preporuke i o njima obavijestio sve uključene - podnositelje podnesaka, osumnjičene i relevantna tijela.

U rješavanju pojedinačnih slučajeva u dva smo navrata dobili upite o stanju predmeta. Jednom od pučkog pravobranitelja RH, a drugi put od Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta RH. U oba smo slučaja odgovorili na upite o fazi u kojoj se predmet nalazi, opisali proceduru kroz koju prolazi, ali smo i naglasili da je Odbor za svoje djelovanje odgovoran izravno Hrvatskom saboru koji ga je imenovao.

3.3. PROAKTIVNO DJELOVANJE

Na temelju izvještaja o djelovanju prethodnoga saziva Odbora i vlastitih saznanja, ovaj je Odbor zaključio da bi na svojim sjednicama trebao stavljati na dnevni red djelovanje usmjereno na uvođenje i održavanje etičnosti u sustavu znanosti i visokoga obrazovanja.

S obzirom na znatan broj kršenja etičkog kodeksa koji se pojavljuje u dnevnim novinama, Odbor je odlučio uputiti dopis svim javnim sveučilištima, veleučilištima i znanstvenim institutima da ih podsjeti na zakonsku obvezu osnivanja etičkih povjerenstva i donošenja etičkih kodeksa institucije, usklađenih s Kodeksom ovoga Odbora.

Potaknut iskustvom o neprimjereno dugom trajanju rješavanja pojedinačnih predmeta o mogućim povredama etičkog kodeksa, Odbor je odlučio uputiti dopis svim sveučilištima i javnim znanstvenim ustanovama u kojima je upozorio na velik broj utvrđenih plagijata s kojima se Odbor susreo. Upozorio je i na često nejasne i nerazrađene postupke utvrđivanja povrede kodeksa i njihovo predugo trajanje. Međutim, čak i kad se konačno utvrdilo kršenje etičkih normi (najčešće plagijati), nije bilo nikakvih sankcija. Odbor je u dopisu predložio da se razmisli o osnivanju posebnih tijela za pitanja plagijata koja bi brzo i učinkovito rješavala ta pitanja i propisivale primjerene sankcije.

U okviru iste točke dnevnoga reda, Odbor je raspravljao o temi prikupljanja podataka i njihove upotrebe i naplaćivanja. Zaključili smo da ćemo izraditi dokument o slobodi znanstvenog istraživanja i stručnog rada koji ne poznaje druga ograničenja osim etičkih. Da bi dokument bio usklađen sa djelovanjem povjerenika za pravo pristupa informacijama, zamolili smo Povjerenika da sudjeluje na sjednici Odbora radi koordiniranoga djelovanja. Zato je na jednoj sjednici Odbora sudjelovala povjerenica na informiranje dr. sc. Anamarija Musa. U svojoj je raspravi dr. sc. Anamarija Musa naglasila da je upoznata s tim da neke agencije koje su na državnom proračunu naplaćuju usluge otvaranja baza podataka i smatra da bi zato trebale prikupljene podatke dati besplatno svim zainteresiranima. Istakla je da se time krše

REPUBLIKA HRVATSKA
ODBOR ZA ETIKU U ZNANOSTI
I VISOKOM OBRAZOVANJU

temeljna načela dostupnosti informacijama. Naglasila je da su svi podatci i sve baze podataka u tijelima javnih institucija dostupni svima za korištenje, uz etička načela, ali zna da postoji problem nepoznavanja propisa. Nakon rasprave postignut je dogovor o tome da će Odbor uputiti dopis Povjerenici i iznijeti svoje zaključke te zatražiti stručno mišljenje o tome što se može učiniti da se stanje u tome području promijeni. U skladu s time Odbor je uputio dopis Povjerenici za informiranje. U dopisu smo nabrojili primjere iz kojih se vidi da se ne poštuju zakoni o pristupu informacijama.

3.4. SUDJELOVANJE NA MEĐUNARODNIM SKUPOVIMA

Na četvrtoj sjednici Odbora, prisustvovao je i prof. dr. sc. Pavel Gregorić, koji je u ime Odbora sudjelovao na sastanku ENRIO-a (*European Network of Research Integrity Offices*). Iako nije član sadašnjeg Odbora, već je jednom profesor Gregorić u ime Odbora bio na sastanku ENRIO-a, pa je, radi kontinuiteta i u dogovoru s Ministarstvom znanosti obrazovanja i sporta RH, sudjelovao još jednom. ENRIO je neformalna organizacija koja okuplja europske urede za čestitost u znanstvenim istraživanjima, a osnovana je 2008. godine i uključuje 21 zemlju - članicu. Među njima i RH. Sastanci skupine održavaju se svakih šest mjeseci na drugom mjestu. Drugi po redu sastanak ENRIO-a održan je u Splitu. Prof. Gregorić smatra da je članstvo u ENRIO-u jako korisno jer se u tom krugu razmjenjuju iskustva o rješavanju etičkih pitanja u raznim zemljama Europe, koja su inače dosta varijabilna. Predložio je Odboru da imenuje svoga predstavnika za sljedeće skupove. Odbor je zatim izabrao svoga člana - Ivicu Vilibića za stalnog predstavnika. Pokrenuli smo i pitanje financiranja sudjelovanja na tim skupovima.

Dr. sc. Ivica Vilibić sudjelovao je, kao predstavnik Odbora, na sastanku ENRIO-a u Luksemburgu. O tome je Odboru podnio izvještaj i posebno se osvrnuo na mogućnost prijave za dobivanje projekata iz područja kojima se bavi ENRIO. Ponovio je već prihvaćeno uvjerenje da je, za djelovanje Odbora, jako korisno da njegov predstavnik aktivno sudjeluje na tim sastancima. Zaključili smo da u financijskome planu za 2016. godinu pokušamo predvidjeti novac za sudjelovanja svoga predstavnika na sjednicama ENRIO-a.

Na temelju traženja Ministarstva znanosti obrazovanja i sporta, Odbor je imenovao predstavnika - dr. sc. Ivicu Vilibića, za skup koji je organiziralo Vijeće Europe u Pragu (1. - 2. listopada 2015. godine) - *Towards a Pan-European Platform on Ethics, Transparency and Integrity in Education*. O tome je kolega Vilibić podnio izvještaj Odboru.

4.0. ZAKLJUČNE NAPOMENE

Svjesni smo da još uvijek nema ustaljenih pravila ponašanja ni u znanosti i visokome obrazovanju ni u svim aspektima rada Odbora. Zato smo pokušali dopuniti Kodeks i Poslovnik po kojima Odbor djeluje. U ovome izvještajnom razdoblju stekli smo dojam da su te dopune bile korisne.

Manje smo mogli utjecati na ponašanje sudionika u znanosti i visokome obrazovanju. Zato smo se istim predmetima morali baviti i na nekoliko sjednica. Smatramo da je sustav znanosti i visokoga obrazovanja nedovoljno upoznat s nadležnostima Odbora i njegovim djelovanjem.

REPUBLIKA HRVATSKA
ODBOR ZA ETIKU U ZNANOSTI
I VISOKOM OBRAZOVANJU

Zato smo u dva navrata slali okružne dopise u kojima smo tražili da ustanove u sustavu svakako ustanove etička povjerenstva u institucijama te da povjerenstva donesu kodekse usklađene s Kodeksom Odbora i da utvrđene prekršaje Kodeksa sankcioniraju.

Naime, ostaje nepobitna činjenica da Odbor nije ovlašten za donošenje izvršnih odluka pa jedino što mu preostaje jest da uporno nastoji potaknuti institucijska etička povjerenstva da učinkovito obavljaju svoje zadatke, kažnjavaju utvrđene prekršaje te uprave institucija ili druga relevantna tijela obavijeste o povredi etičkih načela.

Mislimo da bi trebalo preciznije odrediti ovlasti Odbora, ali i dati mu mogućnost da jasna kršenja Kodeksa ili sankcionira sam ili ima ovlasti tražiti od institucijskih etičkih povjerenstava da tu zadaću obave. Hvala.

Akademik Vlatko Silobrčić,
Predsjednik

KLASA:030-02/15-02/0028
URBROJ: 355-01-03-16-0003
Zagreb, 1. veljače 2016.